

УДК: 159.9 (075.8)
© Підбуцька Н.В., 2013 р.

Н.В. Підбуцька
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ОБРАНОЇ ПРОФЕСІЇ

У статті розглядається та експериментально досліджується емоційна складова професійної ідентичності за допомогою колірної тесту відносин. Аналізуються рангові значення та кольорові асоціації до запропонованих категорій студентів технічних та гуманітарних спеціальностей. Виявляється гармонічність / дисгармонічність кольорових асоціацій до обраної професії.

Ключові слова: етап професійної підготовки, професійна ідентичність, студенти технічних та гуманітарних спеціальностей, емоційна складова особистості.

Н.В. Подбуцкая ИССЛЕДОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ОТНОШЕНИЯ СТУДЕНТОВ К ВЫБРАННОЙ ПРОФЕССИИ

В статье рассматривается и экспериментально исследуется эмоциональная составляющая профессиональной идентичности с помощью цветового теста отношений. Анализируются ранговые значения и цветовые ассоциации к предложенным категориям студентов технических и гуманитарных специальностей. Выявляется гармоничность/дисгармоничность цветовых ассоциаций к выбранной профессии.

Ключевые слова: этап профессиональной подготовки, профессиональная идентичность, студенты технических и гуманитарных специальностей, эмоциональная составляющая личности.

N.V Podbutskaya STUDY OF THE EMOTIONAL COMPONENT OF STUDENTS ' ATTITUDES TO THE CHOSEN PROFESSION

The article discusses and experimentally studied the emotional component of the professional identity with the help of color test relations. Analyzed ranking values and color of Association of the proposed categories of students of engineering and humanitarian specialties. Detected harmony and disharmony of color associations to their chosen profession.

Key words: stage professional training, professional identity, students of engineering and humanitarian specialties, the emotional component of personality.

Постановка проблеми. Починаючи з раннього дитинства людини характерно звертати увагу на ті речі, що пробуджують цікавість та позитивні емоції. З впевненістю можна стверджувати завдяки дослідженням

багатьох авторів (О. Бодальов, В. М'ясищев, А. Смірнов, А. Есаулов та багатьох інших), що існує пряма залежність між витривалістю сприйняття, пам'яті, розвитком вольових якостей, вираженою професійною зацікавленістю та емоційним відношенням особистості до діяльності, що виконується. Тому вважаємо, що важливим моментом дослідження, що присвячене вивченню професійного шляху майбутніх інженерів є аналіз емоційного відношення до обраної професії як елемента досягнення високого рівня професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджуючи проблему у площині формування професійної ідентичності майбутнього фахівця, зазначимо, що основний зміст та підходи до вивчення професійної ідентичності особистості розкрито у роботах В. Бодрова, Т. Буякаса, Ж. Вірної, Н. Волянюк, Г. Ложкіна, Ю. Поваренкова, Л. Шнейдер, Т. Яблонської, В. Ядова та ін. У контексті професіоналізації особистості зазначену проблему розглядають А. Деркач, Е. Зеєр, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, А. Маркова, Л. Мітіна, Д. Сьюпер, О. Фонарьов, В. Шадріков та ін. Емоційний компонент у структурі профіидентичності виділяють Ж. Вірна, В. Злишков, А. Лукіянчук, А. Мітіна та ін., який вбачають у відношенні до себе як майбутнього фахівця. Однак більшість з досліджень присвячені вивченню професійних характеристик майбутніх психологів та педагогів, оминаючи технічні спеціальності. Тож проблема відношення до обраної професії майбутніх інженерів за допомогою проєктивних методів на сьогодні є недостатньо розкритою.

Метою статті є дослідження емоційного компонента професійної ідентичності студентів технічних та гуманітарних спеціальностей за допомогою колірною тесту відносин.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розуміючи професіоналізм сучасного фахівця як інтегровану особистісну характеристику, що має багатокомпонентну структуру (професійна ідентичність, професійно важливі якості, професійну компетентність тощо) та формується протягом всього життя людини, вважаємо, що таку складову як профіидентичність важливо аналізувати не лише з боку набутих професійних знань та умінь, а й з боку емоційного відношення до професії, оскільки для досягнення професіоналізму необхідно, щоб обрана професійна діяльність була для працівника емоційно забарвлена, що зумовить отримання задоволення та набуття особливого смислу професії.

У дослідженні брали участь 105 студентів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», 70 з яких – майбутні інженери (технологи, електрики, енергетики), середній вік 18,8 років, 35 – майбутні психологи, середній вік 18,1 років.

Для досягнення поставленої мети нами використовувалася проєктивна методика – колірний тест відносин, який відображає як свідомий, так і частково несвідомий півень відносин людини [1]. Так за процедурою проведення методики респондентам пропонувалося 6 категорій, до яких необхідно було підібрати кольорові асоціації, потім необхідно було всі кольори виложити за перевагою. Для майбутніх інженерів це категорії – «Я сам», «Навчання», «Кар’єра», «Інженер», «Майбутня робота», «Інженерна діяльність». Для психологів – «Я сам», «Навчання», «Кар’єра», «Психолог», «Майбутня робота», «Психологічна діяльність». За результатами інтерпретувалися ранги досліджуваних категорій, а також власне кольори, з якими вони асоціюються.

Так, відповідно до виборів кольорів до певних категорій, нами було їх проранжовано (таблиця 1).

Таблиця 1

Рангові значення досліджуваних категорій

Категорія	Студенти-інженери	Студенти-психологи	$U_{емп}; p$
Я сам	2,27	1,89	-
Навчання	4,44	4,17	-
Кар’єра	3,61	3,03	-
Обрана професія	4,54	3,8	836; 0,05
Майбутня робота	3,86	3,4	-
Професійна діяльність	4,86	3,86	817,5; 0,05

Матеріали таблиці свідчать, що в обох досліджуваних групах на першому місці знаходиться категорія «Я сам», що є нормою, тобто більшість студентів достатньо впевнені у собі та відчувають самоповагу. Не дивлячись на відсутність статистично значущих достовірностей хотілося б відмітити більш високий ранг у цієї категорії серед психологів, що може свідчити про більш розвинене самосприйняття, порівняно із майбутніми інженерами.

Друге та третє місце у респондентів зайняли категорії «Кар’єра» та «Майбутня робота», що говорить про орієнтацію студентів на майбутнє, можливу тривогу та невпевненість щодо працевлаштування за обраною професією, що є на думку автора статті завчасним, оскільки більшість досліджуваних є студентами 2 курсу. Ще такий показник засвідчує сучасну тенденцію студентів навчатися та одночасно працювати, що у більшості випадків деструктивно впливає на навчальний процес, тому не дивно, що категорія «Навчання» знаходиться на четвертому у майбутніх інженерів, та шостому у психологів.

Категорії «Обраний фах» (для технічних спеціальностей – «Інженер», для майбутніх психологів – «Психолог») на жаль знаходяться на останніх місцях – відповідно на п'ятому та четвертому; та «Професійна діяльність» (для технічних спеціальностей – «Інженерна діяльність», для майбутніх психологів – «Психологічна діяльність») – на шостому та п'ятому, що свідчить про недостатній рівень ідентифікації себе із власною професією. Однак треба зазначити про виявлені за допомогою непараметричного критерію Манна-Уїтні достовірні відмінності за цими двома категоріями. Так можна стверджувати, що обрана професія все ж є більш значимою для студентів-психологів, аніж для майбутніх інженерів.

Важливою складовою проведеного дослідження вважаємо ґрунтовний аналіз гармонійності/дисгармонійності асоціацій у студентів до категорій, що тісно пов'язані із професійною ідентичністю.

Таблиця 2

Показники гармонійності/дисгармонійності асоціацій (у %)

Категорії	«Я сам»		«Інженер/ Психолог»		«Обрана професійна діяльність»	
	Гармонійні	Дисгармонійні	Гармонійні	Дисгармонійні	Гармонійні	Дисгармонійні
Майбутні інженери	82,5	17,5	52,1	47,9	19,4	80,6
Майбутні психологи	82,4	17,6	68,6	31,4	54,3	45,7
$U_{емп}, p$	-	-		2,078; 0,05		3,567; 0,01

Отже з наведених результатів таблиці 2 ми бачимо, що більшість студентів обох вибірок мають гармонійні асоціації із власним «Я». Однак щодо категорій «Інженер» та «Інженерна діяльність» у більшості студентів технічних спеціальностей на відміну від майбутніх психологів дисгармонічні асоціації, що підтверджується математичними методами та свідчить про в цілому негативне емоційне відношення до обраної професії.

Далі нами якісно інтепритувалися кольорові асоціації до досліджуваних категорій.

Таблиця 3

Кольорові асоціації до категорії «Я сам» (у %)

Колір	Студенти-інженери	Студенти-психологи	$\Phi_{\text{емп}}; p$
Синій	15,7	34,3	2,106; 0,05
Зелений	12,9	20	-
Червоний	22,9	14,3	-
Жовтий	24,1	14,3	-
Фіолетовий	10	8,6	-
Коричневий	8,6	2,8	-
Чорний	2,9	5,6	-
Сірий	2,9	0	-

Так, більшість студентів технічних спеціальностей асоціюють себе із жовтим та червоним кольором. Згідно позицій індивідуально-типологічного підходу [4] ті студенти-інженери, які асоціюють себе із жовтим кольором потребують постійних комунікацій з іншими, від яких чекають цього ж, емоційної замученості, захищеності у соціальному плані, вони спрямовані на майбутнє, нове, відкриті до спілкування, емотивні. Ті, що обрали червоний, характеризуються потребою у досягненні, високою активністю, самостійністю, допитливістю. Безумовно у інженерній діяльності для таких студентів можна прогнозувати успішність у професійному майбутньому. Також хотілося зазначити, що більшість респондентів є особами чоловічої статі, що також може пояснити вибір цього кольору.

Майбутні психологи частіш за все асоціюють себе із синім та зеленим кольором. Якщо інтегрувати характеристики цих кольорів, то можна говорити про такі особливості студента-психолога: інтровертність, песимізм, невпевненість у собі, розвиненість афіліативної потреби, агресивність захисного характеру.

Таким чином, можна стверджувати про відмінності досліджуваних, які виражаються у майбутніх інженерів у спрямованості на спілкування, оптимізмі та активності, а у майбутніх психологів – у інтровертованості, невпевненості, песимізмі та сподіванні на зовнішній захист.

Згідно поставленої мети роботи нас безумно цікавить кольорові асоціації до категорій «Обрана професія» та «Професійна діяльність».

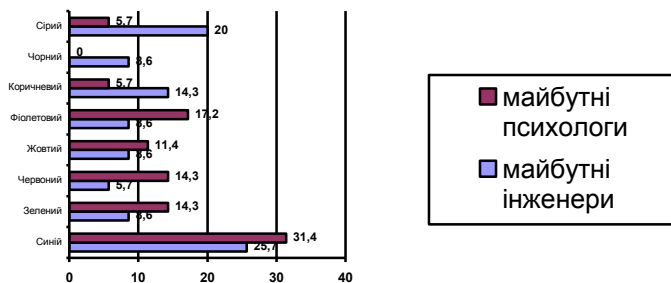

Рис. 1. Кольорові асоціації до категорії «Психолог» / «Інженер».

Для майбутніх інженерів кольори, що є найбільше зустрічаються у асоціаціях до категорії «Інженер» – синій та сірий. Тобто 25,7% респондентів бачать у обраній професії інструмент досягнення захисту, емоційного комфорту та спокою, а 20% відчувають відстороненість до фаху, відсутність розуміння власного вибору. Треба зауважити про численність асоціації визначеної категорії із кольорами додаткового ряду, що може свідчити про невисокий рівень професійної ідентичності. При чому за допомогою критерію Фішера були знайдені статистично достовірні відмінності за асоціаціями з сірим кольором ($\varphi_{\text{емп}}=2,15$, $p \geq 0,05$).

Більшість студентів-психологів також асоціюють категорію «Психолог» із синім кольором, чекаючи від неї опори та захисту від зовнішнього світу. Категорія «Інженерна діяльність» для більшості майбутніх інженерів (28,6%) асоціюється з коричневим кольором, що може свідчити про тривожність та невпевненість щодо обраного виду професійної діяльності. Так у порівнянні з психологами (5,7%) за допомогою критерію кутового перетворення Фішера були знайдені достовірні відмінності за цим кольором між двома вибірками ($(\varphi_{\text{емп}}=3,125$, $p \geq 0,01$). Для студентів-психологів власна професійна діяльність, а також категорії «Кар'єра» та «Навчання» асоціюються із зеленим кольором (23,9%, 28,6% і 30,4%), тобто власний фах, професійне майбутнє та навчання для них сприймаються з позиції захисного характеру. Доля студентів технічних спеціальностей категорія «Навчання» асоціюється із сірим кольором (22,9%), тобто респондентами відчувається відстороненість та потреба у залишенні навчання.

Висновки та подальші перспективи розвідок у даному напрямі.

Отже, досліджуючи емоційну складову відношення студентів до обраної професії можна стверджувати, що, по-перше, відносно власного Я респонденти обох груп мають гармонічні асоціації, ранг якого займає перше місце. По-друге, щодо обраної професії бачимо стійку тенденцію більшо-

го задоволення від неї у студентів-психологів у порівнянні із майбутніми інженерами. По-третє, у більшості випадків, серед кольорових асоціацій щодо професійно значимих категорій «Обраний фах», «Професійна діяльність», у студентів технічних спеціальностей превалюють кольори так званого додаткового ряду, що може свідчити про недостатній рівень профідентичності визначеної групи респондентів. У цілому можна стверджувати про більш неоднозначне, іноді негативне чи аморфне емоційне відношення майбутніх інженерів до обраного фаху, що зумовлює необхідність формування у них психологічної готовності до професійної діяльності.

Список літератури

1. Бодалев А.А. Общая психодиагностика / А.А. Бодалев, В.В. Столин, В.С. Аванесов. — СПб.: Речь, 2000. — 440 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. — М.: МГФ «Знание», 1996. — 308 с.
3. Мясищев В.Н. Психология отношений: Избранные психологические труды / В.Н. Мясищев; под ред. А.А. Бодалева. — М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2004. — 400 с.
4. Собчик Л.Н. Метод цветowych выборов – модификация восьмицветового теста Люшера. Практическое руководство / Л.Н. Собчик. — СПб: Речь, 2007. — 128 с.